

Dr Ryszard Gerlach
Bydgoszcz

ZESPÓŁ PEDAGOGIKI PRACY KOMITETU NAUK PEDAGOGICZNYCH PAN - ORGANIZACJA I DZIAŁALNOŚĆ

Pedagogika pracy uznana została oficjalnie jako samodzielna dyscyplina naukowa w roku 1972. Z kolei Zespół Pedagogiki Pracy został powołany przez Komitet Nauk Pedagogicznych PAN w 1977 roku. Do pracy w Zespole zaproszono wówczas znanych w Polsce teoretyków i praktyków uznających i upowszechniających idee pedagogiki pracy, a kierownictwo Zespołu powierzono: profesorowi doktorowi Tadeuszowi Nowackiemu (przewodniczący), docentowi doktorowi hab. Zygmuntowi Wiatrowskiemu (wiceprzewodniczący) i doktor Krystynie Jachnie (sekretarz).

Pierwsze zebranie Zespołu, podczas którego omówiono między innymi zadania oraz wytyczono kierunki działania, odbyło się w grudniu tegoż roku w Instytucie Kształcenia Zawodowego w Warszawie. Zadania te zaprezentował szczegółowo w 1978 roku na łamach *Nauki Polskiej* prof. Z. Wiatrowski wyróżniając wówczas dwa ich rodzaje, tj. zadania organizacyjne i właściwe¹. Były one w minionych latach i są nadal realizowane, a w wielu zakresach zostały znacznie poszerzone. Stwierdzić bowiem należy, że wśród form i metod pracy Zespołu Pedagogiki Pracy dominują:

- zebrania plenarne Zespołu, organizowane raz w roku i poświęcone najpilniejszym problemom pedagogiki pracy oraz sprawom organizacyjnym związanym z funkcjonowaniem Zespołu;
- seminaria i konferencje naukowe organizowane tylko przez Zespół lub we współpracy z innymi instytucjami zajmującymi się różnymi aspektami pedagogiki pracy;

- udział w imprezach naukowych poświęconych wybranym problemom pedagogiki pracy, a organizowanych przez inne instytucje, zespoły lub placówki naukowo-badawcze w kraju i poza jego granicami;
- inicjowanie, programowanie i organizowanie badań naukowych specyficznych dla pedagogiki pracy;
- opiniowanie opracowań i wydawnictw traktujących o problemach naukowych pedagogiki pracy, w tym opracowań wykonanych w ramach Centralnego Programu Badań Podstawowych;
- publikowanie opracowań z dziedziny pedagogiki pracy, w tym głównie materiałów z konferencji naukowych organizowanych przez Zespół;
- kontakty indywidualne między osobami interesującymi się pedagogiką pracy, głównie między członkami Zespołu, ale także innymi osobami w kraju i za granicą;
- bieżące utrzymywanie kontaktów z Komitetem Nauk Pedagogicznych oraz realizowanie zobowiązań wobec KNP i PAN.

Jak z powyższego wynika, zakres działalności Zespołu jest stosunkowo szeroki. Dlatego omawianie, czy też tylko wymienienie wszystkich konkretnych działań nie jest możliwe i nie wydaje się też konieczne. Robiono to każdego roku w sprawozdaniach szczegółowych z prac Zespołu². Warto natomiast wymienić kilka przykładów z ostatnich 5-ciu lat, które świadczą o znacznej aktywności Zespołu Pedagogiki Pracy.

I tak:

- 1) Zespół Pedagogiki Pracy był organizatorem lub współorganizatorem kilku znaczących konferencji naukowych, wśród których wymienić należy:
 - konferencję naukową z udziałem gości zagranicznych nt. Pedagogika pracy wobec aktualnych problemów gospodarczych i edukacyjnych, która odbyła się w dniach 16-18.10.1986 r. w Zaciszu k/Bydgoszczy;
 - konferencję zorganizowaną w dniach 24-25.04.1987 r. w Zaciszu k/Bydgoszczy i związaną z tematem: Kształcenie i doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych - w ramach CPBP 08.17;
 - konferencję międzynarodową nt. Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcja i realizacja społeczna, która odbyła się w dniach 24-26.09.1988 r. w Bydgoszczy i związana była z obchodami

75-lecia urodzin i 50-lecia pracy naukowej profesora Tadeusza Nowackiego. Podczas konferencji przeprowadzono też dyskusję specjalistyczną na temat kształcenia i rozwoju kadr naukowych w dziedzinie pedagogiki pracy;

konferencję naukową nt. Nauczyciel szkoły zawodowej w okresie przemian, która odbyła się w dniach 10-12.04.1989 r. w Zaciszu k/Bydgoszczy, a powiązana była z badaniami prowadzonymi przez Zespół bydgoski pod kierunkiem profesora Z. Wiatrowskiego w ramach CPBP 08.17, a w szczególności w ramach Grupy tematycznej pt. Kształcenie i doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych.

2) Ukazało się szereg interesujących publikacji poświęconych problemom pedagogiki pracy, wśród których są też materiały z wymienionych konferencji naukowych. Spośród licznych opracowań wymienić można między innymi takie tytuły, jak:

- *Kształcenie i doskonalenie pracowników. Zarys andragogiki pracy* (T. Nowacki 1983);
- *Słownik pedagogiki pracy* (red. L. Koczniewska-Zagórska, T. Nowacki, Z. Wiatrowski, 1986);
- *Rozwój zawodowy człowieka* (K. Czarnecki 1985);
- *Wychowanie młodego robotnika* (T. Nowacki 1986);
- *Nauczyciel szkoły zawodowej* (Z. Wiatrowski 1987, wyd. drugie);
- *Problemy orientacji zawodowej* (W. Rachalska 1987);
- *Rola szkół zawodowych i zakładów pracy w orientacji zawodowej* (S. Szajek 1987);
- *Pedagogika pracy wobec aktualnych problemów gospodarczych i edukacyjnych* (red. Z. Wiatrowski, I. Kropińska 1988);
- *System orientacji i poradnictwa zawodowego* (S. Szajek 1989);
- *Nauczyciel szkoły zawodowej w okresie przemian* (red. E. Podoska-Filipowicz 1990);
- *Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcja i realizacja społeczna* (red. Z. Wiatrowski, R. Gerlach 1990);
- *Nauczyciel szkoły zawodowej dawniej, dziś, jutro* (Z. Wiatrowski 1990).

Dodać również należy, że prof. T. Nowacki zaprojektował serię Pedagogiki Pracy w Ossolineum, w ramach której ukazały się trzy pozycje: Dydaktyka

doskonalenia zawodowego (T. Nowacki 1976) Teoretyczne podstawy opracowań metodycznych (T. Nowacki 1976) oraz wspomniany już słownik pedagogiki pracy.

Ponadto w ramach Biblioteki Kształcenia Zawodowego wydano ok. 115 pozycji autorskich (niektóre kilkakrotnie), a wśród autorów gros stanowili członkowie Zespołu Pedagogiki Pracy.

- 3) Członkowie Zespołu (m.in. prof. T. Nowacki, prof. Z. Wiatrowski, prof. S. Kaczor, prof. T. Wieczorek) uczestniczyli w opiniowaniu opracowań realizowanych w ramach CPBP i programu rządowego.
- 4) Wielu członków Zespołu Pedagogiki Pracy utrzymywało indywidualne kontakty ze środowiskami naukowymi nie tylko w kraju, ale także za granicą, uczestnicząc m.in., aktywnie w różnego rodzaju konferencjach, seminariach, stażach itp. oraz publikując pozycje zwarte i artykuły w czasopiśmie zagranicznych. Największą aktywność wykazali w tym względzie: prof. T. Nowacki, prof. Z. Wiatrowski, prof. S. Kaczor, prof. S. Szajek, prof. W. Rachalska, prof. T. Wieczorek, prof. K. Uździcki i inni. Jako przykład można tu wymienić udział trzech osób - prof. T. Nowackiego, prof. Z. Wiatrowskiego i prof. S. Kaczora - w interesującej konferencji naukowej w Magdeburgu, zorganizowanej w listopadzie 1987 roku przez Centralny Instytut Kształcenia Zawodowego w Berlinie na temat podstaw pedagogiki zawodowej.

Przedstawione powyżej przykłady pozwalają zauważyć, że znaczna część działań podejmowanych przez Zespół odbywa się we współpracy z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Bydgoszczy, a w szczególności z Katedrą Pedagogiki Pracy. Jest to o tyle uzasadnione, że od 1986 roku formalną siedzibą Zespołu jest właśnie WSP w Bydgoszczy, a jego pracami kieruje prezydium w składzie:

- prof. dr Tadeusz Nowacki	- przewodniczący,
- prof. dr hab. Zygmunt Wiatrowski	- wiceprzewodniczący,
- prof. dr hab. Stanisław Szajek	- wiceprzewodniczący,
- dr Ryszard Gerlach	- sekretarz,
- prof. dr hab. Stanisław Kaczor	- członek.

Aktualnie Zespół skupia około 45 członków wykazujących określoną aktywność, w tym 15 osób legitymujących się tytułem naukowym profesora lub doktora habilitowanego.

Podkreślona znaczna aktywność środowiska bydgoskiego nie oznacza oczywiście, że inne ośrodki naukowe w kraju nie podejmują znaczących działań na rzecz Zespołu Pedagogiki Pracy. Wymienić tu należy przede wszystkim Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Zielonej Górze z prof. dr hab. K. Uździckim, w której podejmowane są głównie działania w zakresie kształcenia przedzawodowego. Jako przykłady wymienić należy chociażby konferencję na temat wychowania przez pracę, która odbyła się w Zielonej Górze w 1986 roku i związana była z 70-leciem urodzin prof. S. Szajka oraz konferencję na temat możliwości integracji w kształceniu nauczycieli pracy-techniki, zorganizowaną tamże w 1987 roku.

Znaczne oparcie instytucjonalne miał też Zespół przez wiele lat w Instytucie Kształcenia Zawodowego w Warszawie. Takie bowiem przedsięwzięcia, jak Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy, wydawnictwa *Szkola-Zawód-Praca* czy *Pedagogika Pracy* oraz inne działania organizacyjne, wydawnicze, a także badawcze związane z problematyką pedagogiki pracy realizowane były w znacznym stopniu przez członków Zespołu, a czasami także przy jego formalnym współudziale. Dlatego decyzja władz oświatowych o likwidacji Instytutu Kształcenia Zawodowego wpłynie z pewnością również na ograniczenie działań Zespołu, które przy współpracy Instytutu można by podjąć. Należy mieć tylko nadzieję, że dotychczasowi pracownicy IKZ, będący członkami Zespołu nie zrezygnują z podejmowania zadań w zakresie szeroko rozumianej problematyki pedagogiki pracy.

Zaprezentowane przykłady działań Zespołu Pedagogiki Pracy KNP PAN pozwalają uznać, że aktywność jest zadowalająca, a nawet dobra. Nie oznacza to oczywiście, że wszystkie planowane zadania udaje się w pełni zrealizować. Kłopoty finansowe powodują, że szereg przedsięwzięć pozostaje jeszcze często w sferze planów. Dotyczy to zarówno przedsięwzięć organizacyjnych (konferencje, seminaria itp.), jak i wydawniczych.

Zauważyć również należy, że większość działań organizacyjnych i naukowych inicjowana jest, a często także realizowana przez Prezydium Zespołu lub wąski krąg osób ściśle z Prezydium współpracujących. Pozostali członkowie Zespołu są najczęściej tylko uczestnikami tych przedsięwzięć. Dlatego - nie negując inspiracyjno-koordynującej roli Prezydium - koniecznym jest, aby

pozostali członkowie Zespołu wykazywali się większą niż dotychczas aktywnością.

Omawiając dotychczasową działalność Zespołu Pedagogiki Pracy konieczne jest zastanowienie się nad dalszym jego funkcjonowaniem. Przyjąć można, że uwzględniać w niej będzie trzeba najpilniejsze zadania pedagogiki pracy na tle ogólnych zadań nauk pedagogicznych i nauk o pracy oraz sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Perspektywy w tym względzie określił prof. Z. Wiatrowski w referacie wygłoszonym podczas konferencji naukowej zorganizowanej w Bydgoszczy w 1988 roku na temat: Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcje i realizacja społeczna³, traktując rzecz dwójako. Pierwszy tok rozumowania zakłada potrzebę wyróżnienia gamy problemów wymagających naukowego potraktowania. W obszarze kształcenia przedzawodowego problemem podstawowym jest bardziej aktualne spojrzenie na zagadnienie wychowania przez pracę. Konieczna jest zatem pogłębiona analiza teoretyczna i weryfikacja empiryczna różnych środowisk wychowania przez pracę - domu rodzinnego, przedszkola, szkoły ogólnokształcącej (podstawowej i średniej), szkoły zawodowej, szkoły wyższej, placówek działalności opiekuńczo-wychowawczej i zakładu pracy.

Wiele do zrobienia jest też w zakresie kształcenia politechnicznego, szczególnie w szkole ogólnokształcącej. Wystarczy bowiem stwierdzić, że polska szkoła ogólnokształcąca nigdy nie traktowała poważnie tego zadania, co sprawia, iż lokujemy się coraz wyraźniej na przeciwległym biegunie tendencji światowych, tendencji nasyconych interesującymi rozwiązaniami politechnicznymi.

W obszarze kształcenia zawodowego szczególną troską otoczyć należy rozwiązania przyszłościowe, czemu sprzyjać powinno szersze rozwinięcie badań nad treściami kształcenia, nad rzeczywistym udziałem uczniów w procesie kształcenia i nad współcześnie pojmowaną rolą nauczyciela szkoły zawodowej. Niezbędne jest też realne rozwiązanie takich problemów, jak: kształcenie w szerokim profilu, zachowanie odpowiednich proporcji między kształceniem teoretycznym i praktycznym oraz ustalenie odpowiednich proporcji między działaniami dydaktycznymi i wychowawczymi.

W obszarze pedagogiki zakładu pracy chodzi przede wszystkim o upowszechnienie idei kształcenia ustawicznego, o stworzenie rzeczywistych wa-

runków zdecydowanej liczbie pracowników do nieustannego doskonalenia kwalifikacji zawodowych oraz dochodzenia do mistrzostwa w zawodzie. Ważne jest także, aby ten dział pedagogiki pracy uzyskał większą niż dotychczas wymowę pedagogiczną, gdyż aktualnie jest to układ zbyt interdyscyplinarny, z dominacją zagadnień socjologicznych, psychologicznych, ekonomicznych i organizacyjnych.

W przypadku naukowych i metodologicznych podstaw pedagogiki pracy więcej uwagi należy poświęcić zagadnieniom zawodoznawczym, ale także sprawie kwalifikacji pracowniczych, ich układom czynnościowym i umiejętnościowym oraz podstawom zawodowym.

Powyższe uwagi dotyczą pierwszego z zaprezentowanych przez prof. Z. Wiatrowskiego podejścia. W podejściu drugim chodzi o określenie pedagogiki pracy jako dyscypliny pedagogicznej, określenia jej miejsca i rangi w systemie nauk oraz o określenie relacji: pedagogika pracy wobec współczesnych trendów i potrzeb gospodarczych oraz edukacyjnych. Ważne jest też skonfrontowanie polskiej pedagogiki pracy z odpowiednimi nurtami poznawczymi w innych krajach.⁴

Z przedstawionych przewidywanych kierunków rozwoju pedagogiki pracy wyłaniają się nowe i znacznie poszerzone zadania również dla Zespołu Pedagogiki Pracy KNP PAN. Przypuszczać zatem należy, że kolejna kadencja funkcjonowania Zespołu (1991-93) okaże się interesująca i owocna.

Kończąc stwierdzić należy, że zaprezentowane uwagi na temat organizacji i funkcjonowania Zespołu Pedagogiki Pracy nie mogą być traktowane jako sprawozdanie z dotychczasowej pracy Zespołu. Mają one charakter bardzo ogólny, a przedstawione przykłady działań podejmowanych w ostatnich 5-ciu latach miały na celu uświadomienie, że Zespół istnieje, funkcjonuje i ma osiągnięcia. Oczywiście można jeszcze wiele w pracy Zespołu udoskonalić i działania w tym względzie będą nadal podejmowane. Chodzi szczególnie o większe niż dotychczas branie pod uwagę aktualnych potrzeb gospodarczych i edukacyjnych kraju, a także większe aktywizowanie poszczególnych środowisk naukowych i członków Zespołu. Wiele osób podejmuje bowiem działania bardziej indywidualnie, a nie jako członkowie Zespołu Pedagogiki Pracy. O wielu formach i przejawach aktywności pozostali członkowie Zespołu nie są też informowani.

Konieczne jest również nawiązanie szerszych kontaktów z placówkami naukowymi w innych krajach, które podejmują problemy pedagogiki pracy. Dotychczasowa współpraca w tym względzie miała bowiem najczęściej charakter osobisty poszczególnych osób.

Należy mieć nadzieję, że aktualna i przyszła sytuacja społeczno-polityczna oraz gospodarcza naszego kraju umożliwią dalsze funkcjonowanie i rozwój Zespołu. Uznać też chyba można, że skład osobowy Zespołu Pedagogiki Pracy KNP PAN stanowi gwarancję, iż wyżej przedstawione zadania i proponowane rozwiązania będą w pełni realizowane.

PRZYPISY

- ¹ Z. Wiatrowski: Zadania zespołu problemowego pedagogiki pracy Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. *Nauka Polska* 1978 nr 9
- ² Zob. Z. Wiatrowski: Zespół problemowy pedagogiki pracy. *Rocznik Pedagogiczny* 1989 nr 12
- ³ Zob. Z. Wiatrowski: Początki, stan aktualny i przyszłość pedagogiki pracy. W: Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcja i realizacja społeczna. Pod red. Z. Wiatrowskiego i R. Gerlacha. Bydgoszcz 1990 s. 16
- ⁴ Tamże, s. 16-17